

**MUZEY VA TA'LIM FAOLIYATIDA FAOL VA INTERFAOL
METODLARDAN FOYDALANISHNING PEDAGOGIK JIHLTLARI**

Muhammadjonova O'g'iloy Bahodirjon qizi
FarDU Pedagogika yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada muzey va ta'lim shaklining o'zaro hamkorligi hamda muzey va ta'lim faoliyatida interfaol metodlardan foydalanishning pedagogik jihatlari shuningdek, o'quvchilarga bu hamkorlik bo'yicha keng ma'lumotlar berish masalalari yoritib berilgan.

Abstract: In this article, the mutual cooperation of the museum and the form of education and the pedagogical aspects of the use of interactive methods in the museum and educational activities, as well as the issues of providing students with extensive information on this cooperation, are highlighted.

Аннотация: В данной статье рассматриваются взаимное сотрудничество музея и формы обучения и педагогические аспекты использования интерактивных методов в музейно-просветительской деятельности, а также вопросы обеспечения студентов обширной информацией по этому сотрудничеству. выделено.

Kalit so'zlar: zamonaviy ta'lim, interfaol metodlar, muzey pedagogikasi, faol metodlar, muzey va ta'lim hamkorligi, didaktik usullar.

Key words: modern education, interactive methods, museum pedagogy, active methods, museum and educational cooperation, didactic methods.

Ключевые слова: современное образование, интерактивные методы, музейная педагогика, активные методы, музейно-образовательное сотрудничество, дидактические методы.

Zamonaviy ta'lim makonida insonning iste'dodi va qobiliyatini aniqlashga, uning ijodiy salohiyatini ochib berishga imkon beradigan o'quv muhiti muhim rol o'ynaydi. Bunday muhitning samaradorligi ko'pincha uning ishtirokchilarining didaktik vazifalarni hal qilishga hissa qo'shadigan faolligi bilan belgilanadi. Bunda o'qituvchi va talabalar o'rtasida turli darajadagi o'zaro munosabatlarning mavjudligini ta'minlovchi muzey makonida interfaol muloqot muhiti alohida o'rin tutadi. Muzey muhitida interfaol usullardan foydalanish o'qituvchining talabalar bilan yuqori sifatli qo'shma ishini tashkil etishga, o'quv maqsadlariga erishishga, universal didaktik usullardan yanada moslashuvchan foydalanishga yordam beradi va bo'lajak o'qituvchilarni o'qitish motivatsiyasini oshirishga yordam beradi. Shunga muvofiq interaktivlik muzeyda pedagogik faoliyatni tashkil etishning asosiy tamoyili sifatida qaraladi.

Uzluksiz ta'limda amalga oshirilayotgan ta'lim shakllari o'quvchilarning o'quv-tarbiyaviy ishlarini tashkil etishning uchta asosiy shakliga to'g'ri keladi:

1. Sinfda ishlash, faqatgina kontaktli ta'limni amalga oshirish sifatidagina emas, balki Internet darslarida guruh va individual mashg'ulotlar, elektron ta'lim.

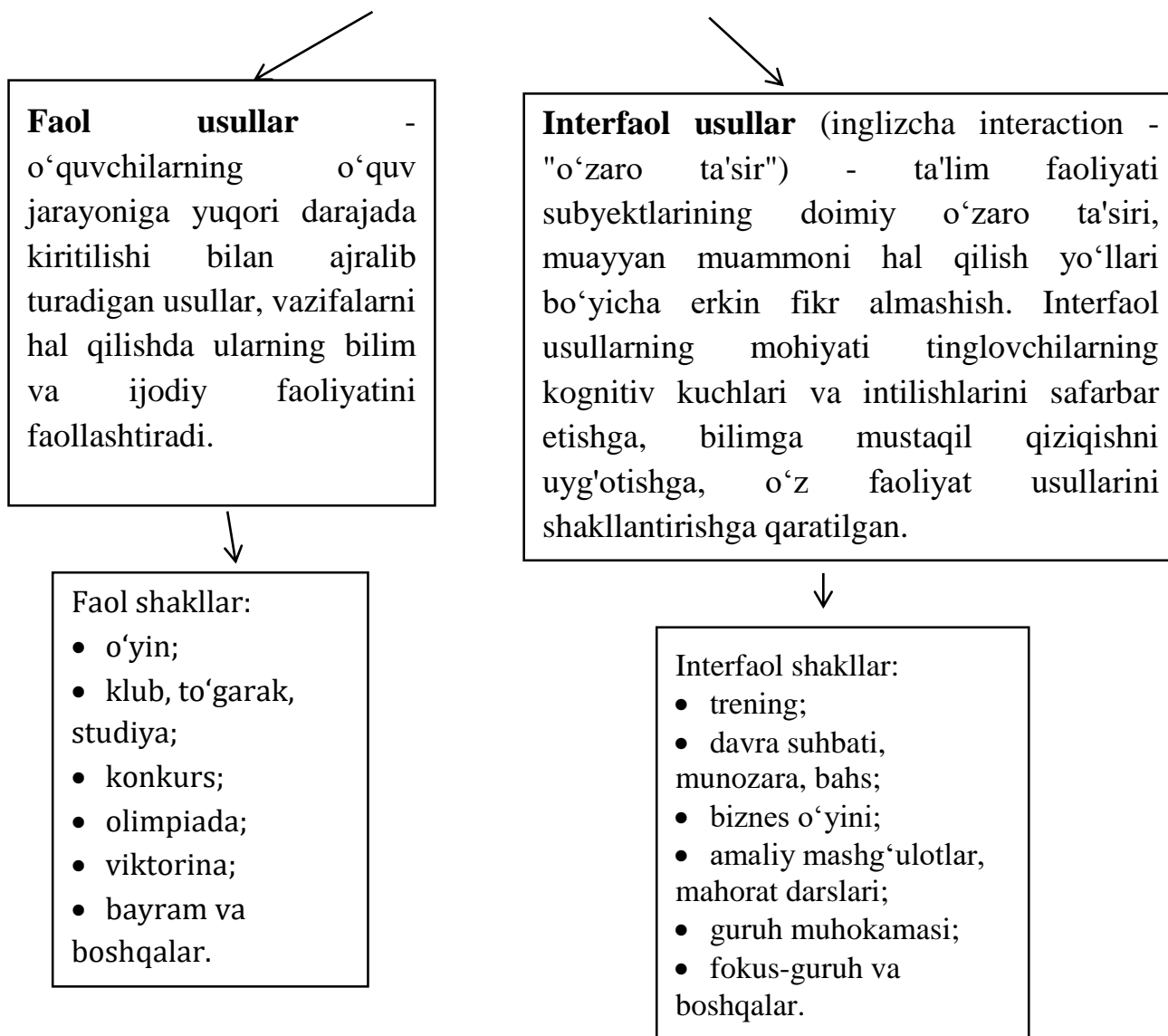
2. Sinfdan tashqari ishlar, nafaqat ko'rgazmalar, muzey ekspozitsiyalaridagi mashg'ulotlar, shu jumladan pedagogik sahna ko'rinishining bir shakli sifatida muzeyga ekskursiya, balki ko'rgazmalarda, muzey majmualarida va turistik sayohatlarda kommunikativ faoliyat. Elektron ta'lim, o'zaro aloqaning masofaviy shakllaridan keng foydalanish.

3. Mustaqil ish, nafaqat ijodiy faoliyatni loyihalash va amalga oshirish, masalan, virtual muzey muhitini modellashtirishda, balki madaniy-ma'rifiy makonni, madaniy qadriyatlarning turli manbalarini, muzeylarni, shu jumladan virtual muzeylarni rivojlantirishda individual tajriba. Muzeyga nisbatan turli manbalar ushbu tushunchani turlicha izohlashadi. Muzey atamalari lug'atida "interaktiv – texnologiya" tushunchasiga muzey tashrif buyuruvchisining muzey maydonini yaxshiroq o'rganish uchun shaxsiy tajriba orttirish maqsadida kommunikatsiya jarayonda faol ishtirok etishi - deb ta'rif beriladi.

Muzeyning madaniy-ma'rifiy faoliyatining an'anaviy shakllari orasida tomoshabinlarni faol faoliyatga jalb etishga qaratilgan klub, to'garak, studiya kabilar mavjud. Garchi ular turli darajadagi intensivlikda namoyon bo'lsa ham tomoshabinlarning faolligini oshirish ularning umumiy belgisidir.

Bunday faol shakllar ta'lim texnologiyalarini hamkorlikda qo'llash imkoniyatini yaratadi. Faol usullar o'quvchilarning muzey auditoriyasida o'quv jarayoniga yuqori darajada kirishishlari bilan tavsiflanadi. Vazifalarni hal qilishda ularning bilim va ijodiy faoliyati faollashadi. Muzey mavzusi bilan bog'liq tanlovlar, olimpiadalar va viktorinalar "bilimdonlar"ni birlashtirib, insonlarni muzey ishiga jalb qilish orqali tomoshabinlarning faolligini aniqlashga yordam beradi. muzey pedagogikasida interfaol usullar kelgusi mutaxassisning keng ko'lamli imkoniyatlarini o'z ichiga oladi. Individual yondashuv talabaga u qiziqayotgan sohada "o'sishni" imkon beradi. Va foizlar ijtimoiy faol kishini o'qitish yo'lidagi birinchi qadamdir. Odam atrofida sodir bo'layotgan narsaga befarq emas hisoblanadi.

Muzey va ta'lim hamkorlik asoslarida interfaol metodlardan foydalanish o'quvchilar uchun ularning dars jarayonlarida yanada faol qatnashishlari uchun keng imkoniyatlar ochadi.

Ushbu musobaqalar tashrif buyuruvchilarni muzey kolleksiyalariga maksimal darajada yaqinlashtiradigan tarzda tashkil etiladi: odatda, topshiriqlar nafaqat faktlarni, balki ekspozitsiyalarni, shuningdek namoyish etilgan eksponatlarni bilishni o'z ichiga oladi.

Master-klass o'zaro hamkorlik shakllaridan biri bo'lib, kasbiy tajribani olish va almashish, tashrif buyuruvchilarga ustozning o'zi va uning professional tajribasi bilan tasdiqlangan ma'lumotlar va ayniqsa, amaliy ishlanmalarni metodik ravishda etkazish bilan bog'liq turli vazifalarni hal etishga qaratilgan.

Muzey bayrami - muzey tomoshabinlari bilan ishlashning murakkab shakli, jumladan, ekskursiya elementlari, mavzuli kechalar, teatr tomoshalari va boshqalarni o'z ichiga oladi. 1980-yillarga kelib, muzey faoliyati sohasiga muzey bayrami deb ataladigan kunni kiritishni o'z ichiga oladi - muzey tomoshabinlari bilan ishlashning kompleks shakli, jumladan ekskursiya, tematik kecha, teatrlashtirilgan tomosha va boshqalar. Bunday tadbir, odatda, muzey ekspozitsiyalari va kolleksiyalaridan foydalangan holda senariy asosida amalga oshiriladi. keng ko'lamli imkoniyatlarini o'z ichiga oladi. Individual yondashuv talabaga u qiziqayotgan sohada "o'sishni" imkon

beradi. Va foizlar ijtimoiy faol kishini o'qitish yo'lidagi birinchi qadamdir. Odam atrofida sodir bo'layotgan narsaga befarq emas.

Zamon o'zgarishi bilan insonlarning ongi ham o'zgarib bormoqda. Endilikda zamonaviy hayotda muzeylar ko'rgazma yaratishda an'anaviy vazifalar va funksiyalardan biroz chetga chiqib, jamiyat hayotida faol ishtirok etishiga ko'mak beruvchi yanada keng dasturlarni amalga oshirishi zarur. XX asr oxiriga kelib muzey ko'rgazmalari jiddiy tadqiqot obyektiga aylandi. Muzey dinamik tarzda, ideal holatda to'la qiymatli xususiyatga ega va turli muddatlarda mavjud bo'lishiga mo'ljallangan ekspozitsion faoliyatning universal shakli hisoblandi va muzeyga jamoa qiziqishini kuchaytirib beruvchi "muzey kommunikasiyasining fenomeni sifatida qarash lozim", degan xulosaga kelishga imkon berdi. Bugungi kun muzeylari faoliyati bilan bog'langan barcha muassasa va idoralar Internetgacha bo'lgan davrda shakllanib, bir paytlar muzeylarda faoliyat yuritayotgan mutaxassislarning biroz o'tgach, yangi "virtual" makonni o'zlashtirishlariga to'g'ri kelishi xayollariga ham kelmagan.

XXI asr muzeylar uchun innovatsiyalar asri deb belgilandi. So'nggi yillar mobaynida muzeyshunoslar tomonidan ommaviy auditoriyani jalb etishdagi ko'plab muhim masalalar ko'rib chiqilmoqda. Mazkur masalalar yuzasidan muzeyni tashkil etuvchi ilmiy va ko'ngilochar vositalar haqida, muzeyning atrof muhiti va jamiyatning rivojiga qay darajada ta'sir etishi haqida bir qator fikrlar yuritilgan. Muzeylar elitar belgilardan ozod bo'lib, o'tgan asrning klassik konsepsiyasidan yiroqlashgan holda muzey materiallarini namoyish etishning yangi usullari tatbiq etildi, madaniy-ta'limiy faoliyatning noan'anaviy dasturlari ishlab chiqildi, maxsus muzey strukturalari, qiziqarli turizm dasturlari yaratildi. 1990-yillarda muzeyshunoslikka kirib kelgan "virtual muzey" iborasi bugungi kunda zamonaviy muzeyshunoslikning muhim bir yo'nalishiga aylandi.

Virtual muzey (virtual – huddi mavjud bo'lgandek) – real hayotda yoki global tarmoqda mavjud bo'lgan muzey haqida ma'lumot[16].

Virtual muzey – bu elektron tashuvchilarda interfaol imkoniyatlarni qo'llaydigan, foydalanuvchiga uch o'lchovli zallarda harakat qilish, kerakli eksponatlar va ma'lumotlar bilan tanishishga imkon beradigan makon[15].

Virtual muzey fenomeni Internet tarmog'i va axborot texnologiyalari sintezi tufayli yuzaga keldi. Virtual muzeylarni mediamadaniyatning bir qismi, nashrning o'ziga xos turi hamda insonning atrof olamni anglashini yaxshilashga yo'naltirilgan kommunikasiyaning yangi ko'rinishi sifatida qabul qilish mumkin[33].

Bugungi kunga kelib, virtual shaklda ko'rgazma tashkil etish real ko'rgazma tashkil etishdan ko'ra osonroq va soddaroq bo'ladi degan, fikrni ilgari suradiganlar ham ko'plab uchramoqda. Vaholanki, virtual ko'rgazma tashkil etish ishni ikki barobar ko'paytiradi va ko'rgazmani tashkil etishda qatnashuvchilar sonini yanada oshiradi. Misol uchun, oddiy ko'rgazma tashkil etish uchun ma'lum bir ilmiy guruh (ilmiy

konsepsiya yaratish uchun), dizayner va bir necha texnik xodimlar ishtirok etsa, virtual ko'rgazmani yaratishda yana ikkita mutaxassis, kompyuter dizayneri (eksponatlarni suratga olish va ularga kompyuter yordamida sayqal berish uchun) va dasturlovchi-animator kerak bo'ladi. Internet tarmog'idagi virtual muzeylarning aksariyati an'anaviy gipermedia texnologiyalarining qo'llanilishiga asoslangan[26].

Aslida, virtual muzeylarning ikki xil ko'rinishi mavjud ekanligini ta'kidlab o'tish joiz. Ya'ni: huquqiy-normativ hujjatlar va ma'lum bir loyiha asosida muzeyni va undagi eksponatlarni uch o'lchamli elektron ko'rinishda Internet sahifasiga joylashtirish; muzey ekspozisiya va ko'rgazmalarini boyitish, ma'lumotlarni keng ochib berishda innovasion texnologiyalarning qo'llanilishi[30]. Yuqorida biz birinchi turdagi virtual muzeylar haqida to'xtaldik. Ikkinchi ko'rinishdagi virtual muzeylar ko'proq tashrif etuvchilarning tanqidiy fikrlari asosida vujudga kelgan. Bu borada dastlab AQSh da tadqiqot olib borilgan. Unda asosan, tashrif etuvchilar tomonidan bildirilgan turli e'tirozlar, jumladan, muzey ekspozitsiyasining keng yoritilmaganligi, ko'rgazmaning badiiy yechimi talabga javob bermasligi va bir vaqtning o'zida ekskursiyalarning ko'payib ketishi va ularning bir biriga halaqit berishi masallari o'rganilgan. So'rovnama tarzida o'tkazilgan ushbu tadqiqot natijasida tomshabinlarga ekskursiya davomida ko'p ma'lumot bermasdan, balki ularning xohishiga ko'ra ekskursiya o'tish kerakligi, ularni ekskursavodning ma'ruzasi emas, balki eksponat haqidagi ma'lumot ko'proq qiziqtirishi aniqlangan. Bugungi rivojlangan asrda "Muzey va tomoshabin" masalasini hal etishda zamonaviy muzeyshunoslikda "Aqlli servis" yo'lga qo'yila boshladi. Ya'ni muzeylarda audiogidlar, sensor kiosoklar, interfaol monitorlar, gologrammalar joriy qilina boshlandi.

Texnologik bazaning turiga qarab, audiogidlarni ikkita asosiy guruhga bo'lish mumkin: - maxsus qurilmalarga asoslangan audiogidlar ("qattiq" audiogidlar); - standart mobil qurilmalar – smartfon, planshetlar (mobil audiogidlar) negizidagi audiogidlar. Ko'pincha maxsus qurilmalar negizidagi audiogidlarni yirik muzeylarda uchratish mumkin, chunki bunda jihozlarni sotib olish va texnik xizmat ko'rsatish, asbob-uskunalarni ijaraga berish punktlarini tashkil qilish, quvvat oldirish va ta'mirlash kabi masalalarni hal qilish bilan bog'liq sezilarli xarajatlar muzey zimmasiga yuklatiladi. Muzeylarda audiogidlar tashrif buyuruvchilar uchun ko'rsatiladigan xizmatlardan biri bo'lib, ular alohida haq evaziga taqdim etiladi. Ommalashib borayotgan mobil audiogidlarning tashrif buyuruvchilar smartfonlariga o'rnatilishi mumkinligi muzeydan sarf-xarajat, ijara, texnik xizmat ko'rsatishni talab qilmaydi. Shu bilan qatorda, muzeydan o'z mobil ilovasini ishlab chiqish va turli mobil platformalarga moslab muntazam yangilab borish talab etiladi.

Sensor kiosoklar va interfaol monitorlar esa tomoshabinga kerakli ma'lumotni xohishiga ko'ra tanlash, ko'rgazmada faol ishtirok etish, real ko'rgazmada namoyish etilmagan ashyolar va tarixiy jarayonlar bilan tanishish, muzey olamida o'zini estetik

va ma'nan erkin his qila olish imkonini beradi. Rivojlangan mamlakatlar tadqiqotchilarining bu boradagi tajribasi shuni ko'rsatadiki, muzey xodimlari ko'rgazmalarni tashrif buyuruvchilarning ongiga ta'sir etishidan avval ularni nimadan ta'sirlanishini bilishlari zarur, insonlar mavzuga emas, ko'proq buyumlarga qiziqadilar va ularni ko'rishga ko'p vaqtlarini sarflaydilar. Qaysi ashyo ularda ko'proq qiziqish uyg'otsa, shu buyum to'g'risida ko'proq ma'lumot olishga intilishlari va bunda informatsion texnologiyalardan foydalanish samarali natija berishi ma'lum bo'ldi. Tashrif buyuruvchilarning muzey to'g'risidagi ma'lumotni qabul qilishida kerakli sharoit yaratilishi, auditoriyaning muzey kommunikatsiyasi bilan uzviy bog'lanishida, zamonaviy texnologiyalarning tatbiq etilishida muzey xodimlari mas'ul ekanligini ta'kidlab o'tish o'rinlidir. Bu jarayonda informatsion va interaktiv texnologiyalarni qo'llash muzeyni madaniy, siyosiy va ijtimoiy-iqtisodiy hayotda faol ishtirok etishga chaqiradi. O'zbekiston muzeylari O'zbekiston mustaqilligiga erishganidan so'nggina o'zining haqiqiy faoliyatini boshladi. O'zbek xalqi tarixi, madaniyati va qadriyatlariga e'tibor mustaqil O'zbekistonning davlat siyosati darajasiga ko'tarildi. Mustaqillik sharofati bilan o'zbek xalqining asrlar davomida butun sivilizatsiyasi taraqqiyotiga qo'shgan hissasi muzey ekspozitsiyalarida o'zining aksini topadi.

Xulosa qilib aytish mumkunki, muzeylarning ta'limiy-tarbiyaviy vazifasidan kelib chiqqan holda uning amaliy ahamiyatini oshirishga xizmat qiluvchi pedagogikaning yangi sohasi – muzey pedagogikasiga alohida ehtiyoj sezilmoqda. Chunki hozirgi davrda turli yoshdagi bolalar bilan muzey va ta'lim muassasalari o'rtasidagi aloqa aniq ma'lum bir maqsadga yo'naltirilmagan holda olib borilmoqda. Muzey va oliy ta'lim o'rtasidagi o'zaro aloqalarning chuqurlashuvi bilim va faoliyatning turli sohalarini integratsiyalash yo'lidagi umumiy tendensiyaning aksidir. Amaliyot shuni ko'rsatdiki, muzeyning umumiy ta'lim jarayoniga jalb etilishi talabalarning nafaqat tez o'zgaruvchan zamonaviy dunyoda yashashga, balki unda ro'y berayotgan ijtimoiy-madaniy o'zgarishlarning sub'ekti bo'lishga psixologik va axloqiy tayyorligini shakllantirishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Столяров. Б.А. Музейная педагогика. История, теория, практика: учеб. пособие / Б.А.Столяров. – Москва: Высшая школа, 2004. – 216 с.
2. Троянская. С.Л. Музейная педагогика и ее образовательные возможности в развитии общекультурной компетентности: учеб. пособие / С.Л.Троянская. – Ижевск: Научная книга, 2007. – 139 с.
3. Ушинский К.Д. Человек как предмет воспитания. М.; Л., 1946.
4. Ходжаев Б.Х. Умумтаълим мактаби ўқувчиларида тарихий
5. тафаккурни модернизациялашган дидактик таъминот воситасида ривожлантириш. Педагогика фанлари бўйича диссертацияси. Тошкент.: 2016. – Б. 198-225.

6. Ҳабибуллаев Н. Музей ва фан-таълим / Ўзбекистон музейлари истокболлари. – Тошкент, 2013. – Б.7.
7. N.M.O'rinova, K.I.Marayimova. Muzey Pedagogikasi // Darslik – Farg'ona, 2023.
8. ugli Egamberdiyev, O. A., ugli Maxamadjonov, J. Z., & kizi Sobirova, A. M. (2022). NEED TO FORM CREATIVE COMPETENCE IN EDUCATORS. *Educational Research in Universal Sciences*, 1(3), 162-165.
9. ugli Egamberdiyev, O. A., ugli Maxamadjonov, J. Z., & kizi Sobirova, A. M. (2022). USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL ACTIVITY OF EDUCATIONAL ORGANIZATIONS. *Educational Research in Universal Sciences*, 1(3), 166-169.
10. ugli Egamberdiyev, O. A., ugli Maxamadjonov, J. Z., & kizi Sobirova, A. M. (2022). DIFFERENT APPROACHES TO THE DEVELOPMENT OF CHILDREN'S SPEECH. *Educational Research in Universal Sciences*, 1(3), 158-161.
11. Oyatillokh Alishero'g'li, E. (2022). Ways and Methods of Formation of Communicative Competence in Future Teachers. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 2(4), 63-65.
12. Oyatillokh Alishero'g'li, E. (2022). Ways and Methods of Formation of Communicative Competence in Future Teachers. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 2(4), 63-65.
13. Iqboljon O'g'li, T. J., & Alisher o'g'li, E. O. (2022). THE IMPORTANCE OF PHYSICAL EDUCATION IN THE FORMATION OF PSYCHOLOGICAL HEALTH OF A PERSON. *PEDAGOGS jurnali*, 9(3), 4-7.
14. Alisher o'g'li, E. O. (2022). Issues of Retraining and Professional Development of Pedagogical Personnel. *The Peerian Journal*, 5, 192-194.
15. Yusufovich, A. A., & Alisher o'g'li, E. O. (2022). PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL OPPORTUNITIES FOR THE FORMATION OF COMMUNICATIVE COMPETENCE IN FUTURE TEACHERS. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(6), 1157-1161.
16. Alisher o'g'li, E. O., & Zokirjon o'g'li, M. J. (2022). The Role of Psychology in the Treatment of Heart Failure in Humans. *European Multidisciplinary Journal of Modern Science*, 5, 500-502.
17. Ахмедов, А., Эгамбердиев, А., & Сотволдиева, О. (2022). The role of pedagogical technologies in improving the quality of education. *Zamonaviy innovatsion tadqiqotlarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari: yechimlar va istiqbollari*, 1(1), 59-60.
18. Alisher o'g'li, Y. O. (2022). IJTIMOIIY MUHITNING SHAXS RIVOJLANISHIGA TA'SIRI. *PEDAGOGS jurnali*, 18(1), 220-225.

19. Yusufovich, A. A. (2022). PEDAGOGICAL ASPECTS OF FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE IN FUTURE TEACHERS. *Science and Innovation*, 1(4), 136-138.
20. Zokirjon o'g'li, M. J. (2022). PROFESSIONALISM AS A GENERALIZED TYPICAL MODEL OF A PROFESSIONAL IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM. *Journal of new century innovations*, 11(1), 186-189.